

LATVIJAS SPORTA PEDAGOĢIJAS AKADĒMIJA
Sporta un treniņu teorijas, pedagogijas, psiholoģijas un pedagogisko
prakšu katedra

Sporta izglītība Eiropas izglītības telpā mūsdienās

Lekcija studiju kursa
„Izglītības un sports ārzemēs” studentiem
profesors Uldis Švinks

Mērķis:

- sniegt zināšanas, veidot izpratni par sportu, sporta izglītību Latvijā un Eiropā mūsdienās;
- veidot izpratni par mūsdienu sporta sociālo un izglītojošo lomu sportā Eiropas izglītības telpā;
- paaugstināt profesionālās kompetences sporta izglītības programmu veidošanā un realizācijā;

I Sporta izglītībā lietotie pamattermini, to nozīmes maiņa
(Latvijā, pasaulē)

1. Termins *sports*

Īpaši nepieciešams pievērsties termina *sports* skaidrojumam, jo tas ir piedzīvojis būtisku tā izpratnes maiņu. Sporta speciālistiem (visiem, kas interesējas par sportu), lasot dažādos laikos izdoto literatūru (avīzes, žurnālus, grāmatas, dokumentus u.c.), jāzin kā laika periodā, kad izdoti šie literatūras avoti, tika (tiek) traktēts jēdziens *sports*. Nepieciešams atzīmēt, ka jau no 1992.gada, kad Latvijas atbildīgās amatpersonas parakstīja dokumentu par pievienošanos Eiropas Sporta Hartai, termins *sports* ir jāsaprot kā plašs jēdziens, kurš ietver gan sporta un veselības jēdzienu, gan sociālo attiecību veidošanas jēdzienu, gan piedalīšanos sacensībās, lai sasniegtu rezultātus jēdzienu. Tātad *sports* aptver gan fizisko audzināšanu un tautas sportu, gan augstu sasniegumu (elites) sportu.

Diemžēl vēl joprojām varam sastapt mūsdienām neatbilstošu jēdziena *sports* traktējumu, tādēļ sniedzam plašāku informāciju, saistītu ar termina jēdziena izpratnes maiņu.

Pirmais termina *sports* skaidrojums latviešu valodā atrodams 1886.gadā izdotajā „Svešu vārdu grāmatā” [2]: „dažādas fiziskās nodarbības, kuru nolūks attīstīt

un nostiprināt ķermeni”. Mīlenbaha „Latviešu valodas vārdnīcā” [11] nav ietverts vārds *sports*, ir tikai no vācu valodas „vingruot, turnen”, kā arī „vingruoties, vingrāties” un arī „vingris - stiprs, jauns, luokans puisis”. Rokasgrāmatā „Strādnieku sports un sargs”, kura izdota 1928.g. [13] ir šādi raksturots *sports*: „Sports ir fiziskās kultūras galvenā sastāvdaļa. Viņu visvairāk piekopj, viņš visvairāk izplatīts. Bieži, kad runā par fizisko kultūru, domā vienīgi par sportu. Sports ir miesas vingrojumi, kurus izdarām labprātīgi, kas mūs interesē, kas mums sagādā baudu un kurus mēs izdarām sacensību kārtā. ... Sports ir dziņa, t.i. vienmēr pastāvoša vēlēšanās izdarīt zināmas kustības, kas sagādā prieku. Cilvēks ir muskuļu dzīvnieks, kura galvenā tieksme ir kustību tieksme. Dziņa uz kustībām ir iedzimta un fizioloģiski nepieciešama, Viņa sevišķi stipra jaunatnē”.

Konversācijas vārdnīcā vecajā drukā latviski [9] termins *sports* (angliski *sport* – spēle, izprieca), cilvēka cenšanās pārspēt citus kaut kādās fiziskās kustībās, veiklībā.

1926.gadā vasaras fiziskās audzināšanas skolotāju kursiem izdotajā grāmatā [8] (autors nav norādīts) varam lasīt: „Vārds *sports* atvasināts no latīņu vārda „desportare”, kas nozīmē sacensties laika kavēkļa dēļ. Kamēr agrāk vārds *sports* apzīmēja kuru katru sacensības veidu, vēlāk šis jēdziens attiecās tikai uz tiem sacensības veidiem, kas saistīti ar fizisko audzināšanu. Sports no citām fiziskās audzināšanas nozarēm, kur arī nāk priekšā sacensība, atšķiras ar to, ka viņa rezultāti noteikti mērījami laika un tāluma vienībās (stundās, sek., min., mtr. utt). Sporta var sacensties kā atsevišķi indivīdi, tā arī veselas komandas. Mēs izšķīram: 1) ziemas un 2) vasaras sportu”.

Tulkojošā (skaidrojošā) vārdnīcā „Angliski – latviska vārdnīca” [17], kura izdota Rīgā, 1931.gadā lasāms: „Sport,(s) (*noun*) sports; laika kavēklis; v.i. (*verb intransitive*) rotaļāties, priecāties, vingrināties; v.t. (*verb transitive*) izrādīt, uzjautrināt”. Vecākajā izdevumā (1900.g.), kurā mums izdevās atrast termina *sports* skaidrojumu [17] krievu valodā (vecajā drukā) rakstīts: „Sports. Sākumā ar šo vārdu apzīmēja cenšanos sasniegt kaut ko īpaši izcilu miesas (ķermeņa) vingrojumos (*vingrojumu sfērā*); pēc tam tā jēga pakļāvās dažādām izmaiņām un šodien par sportu sauc vispār jebkuru nodarbošanos, kuras mērķis ir gandarījums vai izprieca, bet nebūt ne izdevīgums. Parasti sports iedalās divās grupās: kustību sports un sports bez kustīguma (fiziskām aktivitātēm). Kustību sports, kura galvenā pazīme ir fiziska kustība, var tikt iedalīts elementārajā un augstajā”.

Pirmais Latvijas sporta kongress notika 1938.g. aprīlī. Pamatojoties uz tā atzinumiem, sagatavoja arī fiziskās audzināšanas un sporta likumu, ko izsludināja 1938.g. 17.maijā. Fiziskai audzināšanai un sportam bija šāds uzdevums: „Izaudzināt garīgi un miesīgi veselus, izturīgus un krietnus sabiedrības locekļus, kas, vienoti

valstiskā apziņā, spēj sekmīgi pildīt visus dzīves un darba pienākumus, ko uzliek ģimene, sabiedrība, tauta un valsts”.

Pēc II Pasaules kara un arī mūsdienās Latvijā izdotajās svešvārdu vārdnīcās ir dažāds vārda *sports* skaidrojums. 1978.gadā izdotajā [15]: Sports (angļu sport) – fiziski vingrinājumi un rotaļas (galvenokārt zem klajas debess), kuru mērķis ir attīstīt un nostiprināt organismu, ieaudzināt stingru gribu un izturību.

1996.gadā izdotajā Svešvārdu vārdnīcā [16]: Sports: Fiziskas un garīgas nodarbības un spēles, kas stiprina organismu un palielina fizisko un garīgo izturību.

Bet 1999.gadā izdotajā [14]: 1.dažādas fiziskās nodarbības un spēles, kuru nolūks ir attīstīt un nostiprināt ķermeni; arī piedalīšanās sacensībās. 2. fizisko treniņu un sacensību sistēma.

Latvijas Padomju enciklopēdijas 9.sējuma [10a]: „Sports (angļu sport < disport spēle, izklaidēšanās) – mācību, treniņa nodarbību, sacensību un pašdarbības organizācijas sistēma. Sporta mērķis līdz ar veselības nostiprināšanu un vispusīgu cilvēka fizisko attīstību ir augstu rezultātu un uzvaru sasniegšana sacensībās. Sports ir fiziskās kultūras sastāvdaļa, fiziskās audzināšanas līdzeklis un metode”.

Zviedrijas sporta kongresa materiālos [18] sniegta šāda sporta definīcija: „Sports ir fiziska darbība, kuru cilvēki veic, lai iegūtu labāku fizisku sagatavotību un atpūstos, vai arī sasniegtu labākus sacensību rezultātus. ... Sporta mērķi un virzieni:

- Sporta nodarbības jāorganizē un jāveido tā, lai tas būtu pieejams visiem kas to vēlas, dotu katram to dalībniekam zināmu gandarījumu un pozitīvi ietekmētu cilvēkus gan garīgā un fiziskā, gan sociālajā un kultūras ziņā;
- sports jāorganizē uz demokrātijas principu pamata, lai panāktu katra dalībnieka līdzdalību un atbildību kopējo mērķu sasniegšanai;
- sportam jāstiprina draudzības saites starp cilvēkiem gan valstī, gan ārpus tās un sadarbības pamatā vienmēr jābūt atziņai, ka visi cilvēki ir vienlīdz līdzvērtīgi”. Tātad Zviedrijā ir uzsvērtā arī sporta sociālā loma.

1992.g. izdotajā „Sporta terminu skaidrojošā vārdnīcā” skaidro [10]: Sports (*sport*) – spēļu un sacensību darbība, kas pamatojas uz fizisko vingrojumu izmantošanu un virzīta veselības vai augstāko rezultātu sasniegšanai.

Termins *sports* Eiropas Sporta Hartā

Eiropas Padomes 1992.g. pieņemtajā Eiropas Sporta Hartā [4] šādi angļiski definēts: „Sport means all forms of physical activity which though casual or organized participation, aim at expressing or improving physical fitness and mental well being, forming social relationships or obtaining results in competition at all levels”.

Šis termins pirmo reizi latviskā tulkojumā iespiests LSP izdotajā biļetenā, vēlāk 1996.g. precizēts [3]: „Sports apzīmē visu veidu fiziskās aktivitātes, kuras caur nejaušu vai organizētu piedalīšanos vērstas uz fiziskās un garīgās labsajūtas izteikšanu vai uzlabošanu, sociālo attiecību veidošanu vai rezultātu sasniegšanu jebkura līmeņa sacensībās”.

Termins *sports* „Baltajā grāmatā par sportu” [1] latviešu un angļu valodā

Skaidrības un vienkāršības labad *Baltajā grāmatā par sportu* lieto Eiropas Padomes izstrādāto jēdziena „sports” definīciju. „Sports” – visi gadījuma vai organizētie fizisko aktivitāšu veidi, kas vērsti uz fiziskās un garīgās formas uzlabošanu un kas rada sociālās attiecības vai kā dēļ tiek gūti rezultāti visu līmeņu sacensībās.

Sporta likumā, kas pirmo reizi pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas pieņemts tikai 2002.g. dots šāds termina skaidrojums: „Sports – visu veidu individuālas vai organizētas aktivitātes fiziskās un garīgās veselības saglabāšanai un uzlabošanai, kā arī panākumu gūšanai sporta sacensībās”. Kaut gan definējumā nav ietverta sporta sociālā loma, šo sporta sociālo lomu raksturo likuma 3.pantā ietvertais: „Sporta jomā ievērojamie pamatprincipi: 1. Vienlīdzības princips, kas paredz, ka ikvienam ir tiesības nodarboties ar sportu; 2. Godīgas spēles princips, kas noteic, ka sporta izglītojošā, organizatoriskajā un pārvaldības darbā jārūpējas par olimpisko ideālu un ētikas principu ievērošanu, kā arī jācīnās pret negadījumu un dopinga lietošanu sportā, pret fizisku un morālu rupjību; 3. Drošības princips, kas paredz, ka sporta pasākumi noris drošā vidē un tos organizē un vada kvalificēti sporta darbinieki”.

Latviešu valodas vārdnīcā, kura izdota 1998.g. termins *sports*: 1. Fiziskas un garīgas nodarbības un spēles, kas stiprina organismu un palielina fizisko un garīgo izturību. 2. (pārn.) Nodarbības, ar kuru ļoti aizraujas (piem., sēņošana viņam ir sports).

Sastopami arī citi jēdziena *sports* skaidrojumi. Piemēram:

Sports ir fiziskas aktivitātes, kas tiek veiktas saskaņā ar publiski pieņemtiem noteikumiem atpūtas nolūkā: sacensībai, pašpriekam, lai gūtu atzinību, spēju izkopšanai.

Sports ir visu veidu individuālās vai organizētās aktivitātes fiziskās un garīgās veselības saglabāšanai un uzlabošanai, kā arī panākumu gūšanai sporta sacensībās.

Ir ļoti daudz sporta veidu, un cilvēki tam tērē daudz laika un naudas, ja ne kā dalībnieki, tad kā skatītāji. (Vikipēdija)

Tomēr ir iespējams sportu definēt ar veselu definīciju ciklu:

- Sports ir darbības, kas saistītas ar fizisku aktivitāti, iesaistot tādus parametrus kā spēku, ātrumu, izveicību un izturību.
- Sportiskām darbībām piemīt īpaši likumi, kas ir zināmi visiem spēlētājiem.
- Sportam piemīt sacensšanās raksturs, vai nu starp spēlētājiem, vai arī cenšoties savākt kādu mērāmu punktu daudzumu.
- Gan sportisko aktivitāšu dalībnieki, gan to skatītāji labprāt izbauda šīs aktivitātes.
- Sports ir fiziska vai mentāla aktivitāte, kas izpaužas, spēlējot individuāli vai komandā ar vai bez pretinieka, vai kāda mērķa sasniegšanā (alpīnisms), vai fiziskās formas un labsajūtas uzturēšanā (peldēšana).

Svešvārdu vārdnīca (R., Liesma, 1978.) vārdu "sports" skaidro šādi: "fiziski vingrinājumi un rotaļas (galvenokārt zem klajas debess), kuru mērķis ir attīstīt un nostiprināt organismu, ieaudzināt stingru gribu un izturību".

Sports (sport < desport - spēle, izklaidēšanās) ir mācību, treniņa nodarbību, sacensību un pašdarbības organizācijas sistēma. Sporta mērķis līdz ar veselības nostiprināšanu un vispusīgu cilvēka fizisko attīstību ir augstu rezultātu un uzvaru sasniegšana sacensībās.

Sports ir fiziskās kultūras sastāvdaļa, fiziskās audzināšanas līdzeklis un metode (Latvijas Padomju enciklopēdija, 2. sējums. R., Galvenā enciklop. redakcija, 1987. 204 lpp.).

"Sports" nozīmē visu formu fizisko aktivitāti, kura caur neparedzētu vai organizētu piedalīšanos par mērķi izvirza fiziskās veselības vai garīgās labsajūtas izteikšanu vai uzlabošanu, sociālo attiecību formēšanu vai rezultāta sasniegšanu visu līmeņu sacensībās" (citāts no Latvijas Sporta pārvaldes informatīvā biļetena Nr 5, LSP, Rīga, 1996.), kurā atrodams Eiropas Sporta Hartas teksts latviešu valodā.

SECINĀJUMI par terminu *sports*, tā nozīmi

1. Vārds/termins *sports* latviešu (arī krievu) valodā ieviesies no angļu valodas vārda „sport”, kas cēlies no senfranču valodas vārda „se disporter” un nozīmē izklaidēties, uzjautrināties un veidojies no latīņu (senfranču) valodas vārdiem „dis”-prom, projām un „portare” – darīt, izpildīt (tātad prom no darba jeb brīvā laikā darīt (veikt) dažādus izklaides (rekreācijas) pasākumus brīvā dabā, piemēram, šaušana ar loku, jāšana, medības u.c.).

Šī vārda plašu izplatību angļu valodā (oriģinālvalodā) saista ar „Sporta deklarāciju” (Declaration of Sports), ko 1617g. (dažos avotos 1618.g.adā) izdeva

Skotijas karalis Džeims I (James I) pēc Tomasa Mortona (Thomas Morton) Česteras (Chester) bīskapa rekomendācijas (ieteikuma).

Šī „Sporta deklarācija” sākumā attiecās un Lankašīru (Lancashire) un radās pēc tam, kad karalis atgriezoties no Skotijas (Scotland) uzzināja par pastāvošo konfliktu svētdienas izpriecu laikā starp puritāņiem (Puritans) un zemākas klases iedzīvotājiem (gentry), daudzi no kuriem bija Romas katoļi (Roman Catholics) (P.S. gentry – the class of people next below the nobility in position and birth).

2. 19.gs. beigās, 20.gs. sākumā terminu *sports* pamatā lietoja, lai apzīmētu ar brīvā laika pavadīšanu saistītus izklaidēšanās (uzjautrināšanās) un rehabilitācijas pasākumus brīvā dabā.

3. 20.gs. vidū galvenais akcents likts uz nodarbēm, kas saistītas ar rezultātu sasniegšanu sacensībās.

4. 1992.gadā pieņemtajā Eiropas Sporta Hartā sportam ir trīs galvenie mērķi: – 1) ar dažādu fizisko aktivitāšu palīdzību saglabāt (uzlabot) fizisko un garīgo labsajūtu. 2) veidot sociālas attiecības. 3) sasniegt rezultātus sacensībās.

5. Mūsdienās termins *sports* jāsaprot kā plašs jēdziens kura būtība definēta Eiropas Sporta Hartā un Sporta likumā.

Council of Europe definition of [sport](#): "*Sport*" means all forms of physical activity which, through casual or organised participation, aim at expressing or improving physical fitness and mental well-being, forming social relationships or obtaining results in competition at all levels.

sports - visu veidu individuālas vai organizētas aktivitātes fiziskās un garīgās veselības saglabāšanai un uzlabošanai, kā arī panākumu gūšanai sporta sacensībās (Sporta likums)

Tālāk pievērsīsimies citiem sporta izglītībā lietotiem terminiem. Kaut arī Sporta likumā ir skaidrojums jēdzieniem „sporta izglītības programma” un „sporta izglītības iestāde”, nav paša pamattermina „sporta izglītība” skaidrojums.

sporta izglītības iestāde - valsts, pašvaldību vai citu juridisko vai fizisko personu dibināta iestāde, kuras uzdevums ir sporta izglītības programmu īstenošana, vai komersants, kuram sporta izglītības programmu īstenošana ir viens no komercdarbības veidiem;

sporta izglītības programma - profesionālās ievirzes sporta izglītības programma vai interešu izglītības programma, kurā ietverts noteikts sporta izglītības saturs.

Termina „**sporta izglītība**” skaidrojumu latviešu valodā var atrast „Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīcā” [12]:

- sporta izglītība – mērķtiecīgi organizēts cilvēka vispusīgas fiziskās un garīgās attīstības process, izmantojot daudzpusīgas fiziskās aktivitātes. Plašākā nozīmē – ar fizisko aktivitāšu palīdzību attīstīts bērna fiziskais, intelektuālais, emocionālais un sociālais potenciāls, vienlaikus tādējādi veidojot fizisko aktivitāšu kā vērtības izpratni un aktīvu attieksmi pret kustīgu dzīvesveidu.

Nepieciešams noskaidrot kā terminu „sporta izglītība” angļu valodā apraksta dažādos sporta, fiziskās audzināšanas, sporta zinātnes jēdzienu skaidrojošajās vārdnīcās. Jaunākā šāda veida vārdnīca ir 2003.g. Vācijā, Ķīles sporta zinātnes institūtā izdotā vārdnīca [5], kurā sniegts šāds skaidrojums:

Sport education collective term for all functional (occurring without specific intention) and intentional (planned) processes of education towards a life-long engagement in sport activities as well as towards the realization of general educational goals (e.g. social integration, cooperation, fairness, health consciousness) through and in sport. Sport education is one main task and goal of school sport (physical education) and governmental support of sport, and is also prevalent outside of schools as a life-long process in sport clubs, advanced teaching institutions, fitness centers, etc.

Latviski to varam skaidrot šādi:

Sporta izglītība – kopīgs termins, kas attiecas uz visiem izglītības procesiem, kas notiek bez īpaša nolūka vai ar nolūku un mērķi (ir plānoti), un kas ir virzīti uz nodarbošanos ar sportu visa mūža garumā, kā arī uz vispārīgās izglītības mērķu sasniegšanu (piem., sociālo integrāciju, sadarbību, godīgumu, sava veselības stāvokļa apzināšanos) ar sporta palīdzību un saistībā ar sporta aktivitātēm (apzināties, kāda ir sporta ietekme uz veselību). Sporta izglītība ir viens no galvenajiem skolas sporta (fiziskās audzināšanas) uzdevumiem un mērķiem un valdības sporta atbalsta pasākumu mērķiem, un tā plaši izplatīta arī ārpus skolām kā mūžizglītības process sporta klubos, tālākizglītības iestādē, fitnesa centros u.c.

Vienlaicīgi nepieciešams atzīmēt, ka runājot par sporta izglītību, to bieži saprot šaurākā izpratnē un apzīmē ar terminu „sporta studijas” (*sport studies*) vai „fiziskās audzināšanas studijas”, kas skaidrojošā vārdnīcā definētas „*sport studies/physical education studies*” [5] –

university training in the theory and practice of sport at sport science institute with the goal of receiving an academic degree in the area of sport and sport science. The objectives of a university education in sport are: 1. the competency for teaching sport and physical education, 2. diploma degree in physical education, 3. Bachelor’s degree, Master’s degree, Doctorate (Ph.D.), and habilitation for a scientific career.

Physical education (fiziskā audzināšana/izglītošana) –

originally (in reform pedagogy) the complete education of the human being starting from the body. The term originates from reform pedagogy, which intended to make a contribution towards the total education of the human being on the basis of human physicality by means of movement, play, and sport. After 1945 physical education was understood as holistic education following the fundamental principles of naturalness, proximity to life, spontaneity, social binding, value orientation, and popularity. Today, physical education manifests itself predominantly in movement education, health education, play education, and education towards a sensible utilization of leisure-time. It also stands for the pedagogic training of motor characteristics, skills and abilities within the framework of physical culture, which was predominantly used in the former socialist nations. In many English-speaking countries the term physical education is still used to refer to sport instruction in schools and to the field of physical education teacher training and sport science in general. However, it should be noted that many universities, particularly in North America, have changed the name of their departments dealing with sport instruction and sport scientific issues; examples from the range of more than 80 different names are: human kinetics, kinesiology, human performance studies. Within the framework of sport science, the theory of physical education is referred to as sport pedagogy, sport, sport instruction.

Runājot par sporta izglītības nodarbībām, redzam, ka šī „sportošana” var būt īpaši neplānota (bez konkrēta mērķa, kas jāsasniedz) un arī organizēta (plānota), tātad sporta treniņš, sporta stunda.

Vecākā literatūrā atrodami arī šādi terminu skaidrojumi:

fiziskās izglītības sistēma – vēsturiski noteikts, praktiski eksistējošs un mērķtiecīgi sakārtots zinātnisko un pedagoģisko likumsakarību un prasību kopums, kas nodrošina fiziskās izglītības procesu īstenošanu. Fiziskās izglītības sistēmas pamati: ideoloģija, teorija un metodika, programmas un organizatoriskās formas;

fiziskā izglītība – īpaši organizēts pedagoģisks process, kas nodrošina cilvēka mērķtiecīgu fizisku attīstību un šai jomā sakrātās pieredzes nodošanu no paaudzes paaudzē.

Ne vienmēr pareizi tiek saprasts termins „**sporta darbinieks**” (angliski sports official).

Sporta likumā dots šāds skaidrojums: fiziskā persona, kas darbojas sporta jomā, veicot izglītojošo, tiesneša, metodisko, organizatorisko vai cita veida darbu.

Bieži šo terminu „sporta darbinieks” izprot nepareizi un lieto kā sinonīmu terminam „sporta speciālists”. Sporta likumā sniegts šāds skaidrojums: **sporta**

speciālists - sporta darbinieks, kas ieguvis diplomu sporta izglītībā un attiecīgu profesionālās kvalifikācijas sertifikātu vai diplomu sporta izglītībā, vai attiecīgu profesionālās kvalifikācijas sertifikātu.

Termins „**sporta treniņš**” Sporta likumā skaidrots šādi: process prasmju, iemaņu un spēju iegūšanai, saglabāšanai un pilnveidošanai sportā.

Termins „**sportists**” Sporta likumā skaidrots: fiziskā persona, kas nodarbojas ar sportu un piedalās sporta sacensībās.

Sporta literatūrā, īpaši saistībā ar treneru izglītošanu vai trenēšanu angļu valodā lieto divus terminus: 1) „athlete”, ja runā par cilvēkiem sportā, kuru mērķis ir sportisko rezultātu sasniegšana; 2) „sportsperson”, ja runa ir par cilvēkiem, kuriem nodarbošanās ar dažādiem sporta veidiem, sportošanu, ir izklaide vai brīvā laika pavadīšana (nodarbošanās ar tautas sportu).

Īpaši jāuzsver, ka Eiropas Treneru asociācijas dotajā skaidrojumā, kas ir „trenēšana” uzsvars ir likts uz sasniegumu uzlabošanu.

Angliski – the guided improvement, led by coach, of sports participants in a single sport and at identifiable stages of the athlete/sportsperson pathway [7].

Latviski: trenera vadīta sportista vai sporta entuziasta (sporta mīļotāja) snieguma uzlabošanās sportā, sportista vai sporta entuziasta sporta karjeras noteiktos posmos.

sporta sacensības - pasākums labāko sportistu vai komandu noteikšanai, kurš noris atbilstoši normatīvo aktu prasībām, sporta federāciju apstiprinātajiem sacensību norises noteikumiem un sacensību organizētāju apstiprinātajiem nolikumiem;

II Sporta izglītība Eiropā

2.1. Izglītība un sporta izglītība Eiropā

Globalizācija un augošā starptautiskā konkurence izvirza jaunus nākotnes mērķus Eiropas augstākai izglītībai un katrai (augstākās) izglītības institūcijai. Paaugstināt Eiropas Augstākās izglītības telpas atraktivitāti – Boloņas procesa virzītāj spēks. Iestājoties Eiropas Savienībā, Latvija ir kļuvusi par vienlīdzīgu starptautiskās sadarbības locekli un līdz ar to Latvijas augstskolām ir sasītoši Eiropas Savienības dokumenti izglītības jomā (tātad arī sporta izglītības jomā): Boloņas deklarācija (1999.), Lisabonas stratēģija (2002.), Bergenas Ministru (izglītības) Komunikē (2005.), Londonas Ministru Komunikē (2007.) un citi. Vairākos dokumentos ir pasvītrots, ka ministri ir vienisprātis par nepieciešamību pastiprināt Eiropas Augstākās izglītības pievilcību un atvērtību. Ministri apstiprina savu gatavību tālāk attīstīt

stipendiju programmas studentiem no trešajām valstīm, lai veicinātu sadarbību ar valstīm ārpus Eiropas Savienības, lai uzlabotu cilvēku resursu attīstību un veicinātu dialogu un saprašanos starp tautām un kultūrām ... 2007.gada Boloņas procesā iesaistīto valstu ministri pieņēma Stratēģiju par Eiropas augstākās izglītības telpu globālā skatījumā, kas ietver: informācijas par EAIT uzlabošanu, Eiropas augstākās izglītības veicināšanu, lai palielinātu pievilcību pasaulē uz partnerības balstītu sadarbību, pastiprināts politikas dialogs, kvalifikāciju atzīšana. Dokumentā Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam [www.latvija2030.lv] Augstākās izglītības starptautiskā atvērtība un konkurētspēja tiek pasvītota, kā viens no rīcības virzieniem un prioritātēm. ... [tātad arī sporta jomā strādājošo speciālistu].

Kādēļ nepieciešama Boloņas deklarācija? Boloņas deklarācija nav nejaušība. Nepieciešamību tuvināt augstākās izglītības sistēmas Eiropā diktē vairāki apstākļi, no tiem galvenie ir divi:

1. tuvināšanās nepieciešama starp ES valstīm, tā lai Eiropas pilsoņu brīvās pārvietošanās un dzīvesvietas valsts izvēles iespējas nebūtu tikai tukšs apgalvojums. Deklarācijā valstis solās veidot savas augstākās izglītības sistēmas tā, lai iegūtie grādi un diplomu būtu saprotami Eiropas mēroga darba tirgum.
2. būtiskais iemesls ir nepieciešamība stiprināt Eiropas izglītības sistēmu konkurences spēju pasaulē kopumā. Pasaulē pieaug gan amerikāņu vai amerikāņu tipa augstskolu, gan tradicionālu neklātienē / interneta izglītības veidojumu piedāvājums. Statistikas dati rāda, ka arī daudzi Eiropas studenti dodas studēt uz ASV, bet ne otrādi.

Tas viss lika domāt, ka saglabājot Eiropas izglītības sistēmu daudzveidību, kura, neapšaubāmi, dziļi sakņojas Eiropas kultūru daudzveidībā un tādēļ ir sargājams vēsturisks mantojums, nākotnes Eiropas izglītības sistēmas arhitektūra ir jāveido tā, lai neradītu šķēršļus studentu, mācībspēku un pilsoņu brīvai kustībai, un lai jebkuram augstskolā iegūtam grādam vai diplomam būtu jēga gan mācību turpināšanā, gan Eiropas un pasaules darba tirgū.

Latvijā sporta izglītības programmas 2011.gadā pamatā atbilst Boloņas pamatprasībām -

- **iespējams iegūt visu līmeņu (ciklu) izglītību:**
  - *I līmeņa programmas:*
    - LSPA piedāvā I līmeņa augstākās profesionālās izglītības programmas (īsā cikla studijas 4 semestri);
    - LSPA piedāvā II līmeņa augstākās profesionālās izglītības profesionālā bakalaura studiju programmas (8 semestri)

- *II līmeņa programmas:*
profesionālā maģistra studiju programmas (2-4 semestri)
- *III līmeņa programmas:*
doktorantu studiju programma (7 semestri)
  - **izsniedzot iegūtās kvalifikācijas diplomu** tiem tiek pievienoti diploma pielikumi, kuros latviešu un angļu valodā norādīti apgūtie studiju kursi, to vērtība kredītpunktos.
 Tomēr vēl ir dažas problēmas:
  - īso kursu beidzēju studiju turpināšana;
  - studentu un docētāju svešvalodu prasme;
  - iespēja uzkrāt kredītpunktus, kas iegūti neformālā vai ikdienas izglītībā;
  - dažādu tālākizglītības kursu apguves novērtējums kredītpunktos (ECTS).

Eiropas sporta izglītības darba tirgu raksturo [7]

- piešķirto kvalifikāciju daudzveidība:

Eiropas izglītības telpā vairāk kā 1800 dažādas institūcijas (federācijas, augstākās izglītības iestādes u.c.) piedāvā 12 000 programmas, kurās katru gadu mācās gandrīz 20 0000 studējošo. Lielākā daļa no piedāvājamām programmām ir neformālās izglītības programmas.

- sporta speciālistu mobilitātes iespējas:

Tomēr pašlaik vēl diezgan bieži parādās problēma – valsts, kurā sporta speciālists vēlas strādāt neatzīst citā valstī iegūto profesionālo kvalifikāciju (diezgan bieži šo problēmu pretendenti risina caur tiesu).

- ierobežota karjeras izaugsme izvēlētajā profesijā;
- sporta sektorā iesaistīto liels brīvprātīgo skaits
- pieņemot darbā sporta speciālistus izvērtē darba ņēmēja kompetences (ne tikai formālās izglītības dokumentus).

Eiropas izglītības (arī sporta) programmu veidošanas stratēģija 2010./2012 gadam

1. Programmu (visu līmeņu) saskaņotība (consistency)

Rezultāti balstīti uz kompetencēm, kuras ļauj pielietot zināšanas reālā darba (standarta/ nestandarta) situācijās (uzsvērta pedagoga paša savu kompetenču novērtēšana/izvērtēšana un ceļi tās uzlabošanai). Biežāk lietotie termini gan pedagoģu, gan arī audzēkņu mācīšanās veidu raksturošanai

- formālā [formal] –sertifikāts, diploms
- neformālā [non-formal] interešu ar programmām
[in-formal] bez programmām
- ikdienas [every day learning]

2. Programmu fleksibilitāte (elastība) [flexibility]

- 1) nepieciešamība visu laiku pilnveidot kompetences (tālākizglītoties) (lifelong learning/ mūžizglītība)
- 2) dažādi ceļi kā pilnveidoties
studiju/mācīšanās rezultāti sasniedzami ar dažādām metodēm: (learning by doing, learning by using)

Tātad - ne tikai dokumentos skatīties cik gadus, semestrus, dienas, stundas mācījies, kurā izglītības iestādē (augstskola, koledža, federācija u.c.), kādu grādu ieguvis, bet gan kādu mācīšanās gala rezultātu sasniedzis [learning outcom].

Tāpēc svarīgi „skatīties” kādas kompetences katrs kurss, programma dod [EQF]

3. Programmu atklātība (skaidrība, caurspīdīgums) [transparency]

Sadarbība starp izglītības iestādēm un „nacionālajām autoritātēm/vadību.

Piem., katrs pedagogs veido Eiropas jeb Eiropas izglītības portfeli, kurā skaidri saprotama iegūtā izglītība/ kvalifikācija.

Eiropas ietver 5 dokumentus (veido vienādu izpratni par katru no tiem, jo tie visās ES valodās saprotami vienadi)

- 1) Eiropas CV (vienotas prasības izstrādātas 2002.g.)
- 2) Eiropas Mobility (uzrādīta mācīšanās pieredze – dažādās organizācijās, valstīs)
- 3) Eiropas Diploma Supplement [Diploma pielikums valodā, kurā tas iegūts un tā tulkojums angļu valodā, kurā norādīti apgūtie kursi, to vērtība kredītos un iegūtais vērtējums] (LSPA no 2008. gada izsniedz šādus diploma pielikumus)
- 4) Eiropas Certificate Supplement (profesionālās izglītības kvalifikācijas norādītas)
- 5) Eiropas Language Portfolio (katra valoda = bagātība (lingvistiskās) prasmes (lasīšana/rakstīšana) klausīš., pieredze, kultūru dimensija.

Vēl: profes. izgl. lieto ECVET (for vocation Education) (Eiropas prof. izgl. kredītu pārneses sistēma)

4. Programmu (kvalitātes) drošuma sistēma [Quality Assurance System]

Berlīnes komunikē izglītībā 19.09.2003

Eiropas kvalitātes vērtēšanas ietvarstruktūra (European Network of Quality Assurance – ENQA)

Galvenie rezultāti (drošības garantis):

- visās Eiropas augstākās izglītības institūcijās un kvalitātes novērtēšanas aģentūras [visā Eiropas izglītības telpā] lieto vienādus kvalitātes vērtēšanas kritērijus;
- tiek izveidots vienots kvalitātes vērtēšanas aģentūru reģistrs (tādas būs katrā valstī un ES uztur reģistru);
- pastiprinātas (vienādotas) profesionālo kvalifikāciju atzīšanas procedūras;
- palielināsies (turpmāk) uzticamība kvalitātes novērtēšanas aģentūrām, tiks izveidots Eiropas konsultatīvais centrs (forums).

Sports piesaista Eiropas pilsoņus un lielākā daļa eiropiešu pastāvīgi nodarbojas ar sportu.

Saskaņā ar 2004.gada *Eurobarometer* aptauju vairāk kā 60% Eiropas pilsoņu regulāri nodarbojas ar sportu aptuveni 700 000 klubos vai ārpus tiem.

Savukārt, šie klubi ir iesaistīti daudzās asociācijās un federācijās (Latvijā 2011.g. LSFP reģistrētas ~ 100 sporta federācijas un sporta apvienības). Galvenokārt sporta aktivitātes norisinās amatieru struktūrās. Profesionālais sports kļūst arvien svarīgāks, un tas sekmē arī sporta sociālo nozīmi.

Latvijā firmas „Sporta mārketing” [26] 2009.gada oktobrī veiktās aptaujas (piedalījās 1060 respondentu vecumā no 15 līdz 74 gadiem, tā tika iekļauta ikmēneša aptaujā Omnibuss) dati liecina, ka kopumā pēdējā gada laikā ar sportu nodarbojušies gandrīz puse (49%) Latvijas iedzīvotāju vecumā no 15 līdz 74 gadiem. Vidēji vairāk aktīvās atpūtas cienītāju vidū ir vīrieši, gados jaunāki aptaujas dalībnieki un attiecīgi arī skolēni un studenti. Līdzvērtīgs sportotāju īpatsvars ir gan Rīgā un citās Latvijas pilsētās, gan arī laukos dzīvojošo vidū. Kā pieejamākās sporta aktivitātes un ar kurām visvairāk nodarbojušies aptaujātie ir minētas peldēšana, riteņbraukšana, skriešana un makšķerēšana (sporto vismaz reizi nedēļā).

Pasīvo sporta cienītāju īpatsvars (skatītāji) ir lielāks nekā aktīvo – kopumā 70% iedzīvotāju minējuši vismaz vienu sporta veidu, kuram viņi seko līdzī vai nu TV, vai lasot presē, vai arī apmeklējot sacensības klātienē (42% respondentu ir arī kāda komanda, kuras sasniegumiem viņi seko līdzī).

Visvairāk iedzīvotāju lepojas ar mūsu sportistiem hokejā, basketbolā, BMX, futbolā, bobslejā/skeletonā/kamaniņu sportā, vieglatlētikā, pludmales volejbolā, kā arī svarcelšanā un uzskata, ka šiem sporta veidiem Latvija var iziet pasaulē. Aprēķinātais sporta veidu popularitātes indekss (aktīvā un pasīvā piedalīšanās) liecina, ka futbols ir

populārākais sporta veids Latvijā, tad seko basketbols, hokejs, volejbols (pludmales) un vieglatlētika (skriešana).

Sports ne tikai uzlabo Eiropas pilsoņu veselību, bet arī izglīto, turklāt tam ir liela nozīme sociālajā un kultūras dzīvē, kā arī atpūtā” [Baltā grāmata par sportu, Eiropas kopiena, 2007].

Pasaules veselības organizācija iesaka nodarboties ar mērenām fiziskām aktivitātēm (sports un citas aktivitātes) vismaz 30 minūtes dienā pieaugušajiem un 60 minūtes dienā bērniem. Valsts un pašvaldību iestādēm un privātajām organizācijām dalībvalstīs jāsekmē šī mērķa sasniegšana.

Eiropas Komisija izvirza veselību veicinošas fiziskās aktivitātes par prioritāti tās pasākumos, kas attiecas uz sportu.

Īpaši EK uzsver sporta nozīmes veicināšanu izglītības jomā, jo sports oficiālajā un neoficiālajā izglītībā stiprina cilvēkkapitālu Eiropā.

„Vērtības, ko iegūstam sportojot, vairo zināšanas, motivāciju, iemaņas un neatlaidību” [Baltā grāmata]

Sporta un fiziskās aktivitātes var veicināt ar mūžizglītības programmu. Tādējādi sekmēt izglītības iespēju izmantošanu sportojot ir prioritāte skolu partnerībām (programma Comenius), strukturētajām rīcībām profesionālās izglītības un apmācību jomā (programma Leonard oda Vinči), tematiskajiem tīkliem un mobilitātei augstākās izglītības jomā (programma ERASMUS), kā arī daudzpusējiem projektiem pieaugušo apmācību jomā (programma Gruntvig).

Īpaši tiek uzsvērtā sporta izglītības nozīme, lai veicinātu interesi par sportu un vēlmi nodarboties ar dažādām fiziskās aktivitātēm visu mūžu. Eiropas Komisija „veicinās sporta izglītību un fiziskās nodarbības kā svarīgu kvalitatīvas izglītības komponentu un kā iespēju vairoto politiku pret skolu un uzlabot apmeklējumu” [Baltā grāmata]

AEHESIS projektā veiktie pētījumi parādīja, ka skolas sporta stundās ietvertās aktivitātes pamatā var iedalīt šādi (gan pamatskolā, gan vidusskolā): spēles, vingrošana, vieglatlētika, dejas, peldēšana, aktivitātes brīvā dabā.

2.2. ECTS un Eiropas augstākās izglītības telpa

ECTS – instruments, kas palīdz plānot, aprakstīt un izstrādāt programmas un piešķirt augstākās izglītības kvalifikācijas. ECTS pielietojums kopā ar uz rezultātu balstītām kvalifikāciju ietvarstruktūrām izveidotās programmas un kvalifikācijas padara daudz caurspīdīgākas un veicina kvalifikāciju atzīšanu. ECTS var tikt lietota visu veidu programmās neatkarīgi no to īstenošanas veida (mācības skolā, darbā iegūtā

pieredze), studējošo statusa (pilna laika, nepilna laika) un apmācības veida (oficiālās, neoficiālās un neformālās).

ECTS ir augstākās izglītības kredītpunktu sistēma, ko pielieto Eiropas augstākās izglītības telpā, kas ietver visas valstis, kuras ir Boloņas procesa dalībnieces (Boloņas deklarāciju parakstījušas 46 valstis [skat. <http://www.bologna2009benelux.org>]

Vairums Boloņas procesa dalībvalstu ECTS ir noteikušas ar savas valsts augstākās izglītības likumdošanu. Dažās valstīs (arī Latvijā) nacionālās vai institucionālās sistēmas pastāv paralēli ar ECTS. Latvijā vēl joprojām lieto kredītpunktus (Kr.). Viens kredītpunkts līdzinās 1,5 Eiropas kredītpunktiem (ECTS).

Starp citiem mērķiem, Boloņas procesa mērķis ir izveidot kredītpunktu sistēmu kā atbilstošu līdzekli, kas sekmē visplašāko studentu mobilitāti.

ECTS veicina vairāku citu Boloņas procesa mērķu īstenošanu:

- **ECTS ir Boloņas Kvalifikāciju ietvarstruktūras** [skat. <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/Documents/Qf-EHEA-May2005.pdf>] **svarīgākais elements, kas ir savienojams ar Eiropas Mūžizglītības Kvalifikāciju ietvarstruktūru (EKI)** [skat.http://ec.europa.eu/education/policies/edus/egf/rec08_en.pdf] 2008

Saskaņā ar Boloņas Kvalifikāciju ietvarstruktūru, pirmajam un otrajam ciklam ir noteikts kredītpunktu apjoms. Nepastāv vienots viedoklis par kredītpunktu piešķiršanu trešajam ciklam, tomēr tehniski ir iespējams piešķirt kredītpunktus jebkuram ciklam.

Augstākās izglītības pirmie divi cikli parāda ECTS kredītpunktu apjomu.

- Pirmā cikla kvalifikācijas apjoms parasti ir 180-240 ECTS kredītpunkti
- Otrā cikla kvalifikācijas apjoms parasti ir 90-120 ECTS, ņemot vērā, ka minimālais ECTS kredītpunktu apjoms otrā līmeņa ciklā ir 60 ECTS.

Šo kredītpunktu apjoms izriet no ECTS pamatiezīmēm, ka 60 ECTS kredītpunkti parasti atbilst pilna laika formālās studiju programmas viena akadēmiskā gada studiju darba slodzei. Šis likums attiecas uz visām augstākās izglītības kvalifikācijām, neatkarīgi no to līmeņa. Vairumā gadījumu studējošā darba slodze svārstās no 1500 līdz 1800 stundām vienā akadēmiskā gadā (Latvijā 1600 st.), kur viens kredītpunkts atbilst no 25 līdz 30 darba stundām [studējošā darba apjoms (slodze) tiek lietots attiecībā uz darba ieguldījumu, ko veic studējošie].

Boloņas procesa trīs ciklos Nacionālās kvalifikāciju ietvarstruktūrās var tikt ietverta gan līmeņu vai starplīmeņu kvalifikācija, gan arī īsais studiju cikls, kurš ir pirmā cikla sastāvdaļa.

Šie līmeņi dod iespēju augstākās izglītības institūcijām noteikt konkrētas kvalifikācijas struktūru un ļauj regulēt studiju tālāko gaitu pēc iepriekšējā cikla beigšanas.

Kredītpunkti vienmēr attiecas uz konkrēto kvalifikācijas līmeni, ko var iegūt pēc sekmīga studiju rezultāta vai to sastāvdaļu apgūšanas. Tikai atbilstošā līmeņa kredītpunkti var tikt uzkrāti, lai iegūtu attiecīgo kvalifikāciju. Atbilstošais līmenis tiek noteikts nacionālo vai augstākās izglītības institūciju noteikumos, kas reglamentē studiju turpināšanas nosacījumus.

Boloņas ietvarstruktūras trīs līmeņi un īsā cikla apakšlīmenis atbilst attiecīgi 8, 7, 6 un 5 augstākās izglītības sektoram Augstākās izglītības ietvarstruktūrā.

EQF:

8 = doktora grāds,

7 = maģistra grāds

6 = bakalaura grāds

5 = koledžas / 1.līmeņa diploms

- **ECTS palīdz augstākās izglītības institūcijām īstenot kvalitātes nodrošināšanu.**

Kvalitātes nodrošināšanā sākotnējā atbildība ir katras augstskolas uzdevums. Iekšējā kvalitātes nodrošināšana ietver visas procedūras, ko augstskola veic, lai nodrošinātu augstākās izglītības institūciju un programmu atbilstību augstākās izglītības prasībām, kā arī citu ieinteresēto pušu prasībām saskaņā ar likumdošanu. Ārējās kvalitātes apliecinājumi, kurus veic kvalitātes nodrošināšanas aģentūras, sniedz augstākās izglītības institūcijām un citām ieinteresētām pusēm atgriezenisko saiti un informāciju.

Abu – gan iekšējās kvalitātes nodrošināšana, gan ārējās kvalitātes apliecinājuma mērķi ir noteikti Eiropas augstākās izglītības telpas kvalitātes nodrošināšanas standartos un vadlīnijās.

ECTS lietojums ir saistīts ar kvalitātes nodrošināšanas standartiem un vadlīnijām (īpaši ar 1.2 un 1.7 standartiem), kuri nosaka:

- Augstskolu rīcībā jābūt formāliem kontroles mehānismiem, kas uztur programmu un to sekmīgu beigšanas periodisku vērtējumu un monitoringu, lai konstatētu programmu atbilstību un to sekmīgu beigšanu.

Programmu kvalitātes nodrošināšana un to sekmīga beigšana ietver sevī:

- Iecerēto studiju rezultātu izstrādi un precīzu to formulējumu publicēšanu.
- Rūpīgas uzmanības pievēršanu studiju programmu izstrādei, saturam un tās īstenošanai.

- Augstākās izglītības institūcijām regulāri jāpublicē aktuālā un objektīvā kā kvantitatīvā, tā kvalitatīvā informācija par programmām un piešķiramajiem izglītības dokumentiem.

Augstākās izglītības institūcijās jābūt atbilstošiem procesiem un jānodrošina ECTS ieviešana un pielietošana atbilstoši kvalitātes nodrošināšanai (piemēram, iekšējā kvalitātes nodrošināšana un ārējās kvalitātes apliecinājums, kā arī studentu atgriezeniska saite).

- **Aizvien vairāk AII izmanto ECTS citos kontinentos un tādejādi tās ieņem nozīmīgu vietu Boloņas procesa pieaugošajā globālajā dimensijā.**
- **ECTS pamatiezīmes:**

- ECTS ir kredītpunktu pārneses sistēma, kuras centrā ir students, tā dod iespēju kredītpunktus uzkrāt un pārskaitīt. ECTS nodrošina studiju rezultātu un studiju procesa pārskatāmību. Tā veicina studiju procesa plānošanu, studiju programmu un atsevišķu moduļu (programmas sastāvdaļa, kurai ir kopīgs mērķis un sasniedzami studiju rezultāti, kas nodrošina noteiktas kompetences) īstenošanu, novērtēšanu, kvalifikāciju atzīšanu, kā arī sekmē studentu mobilitāti. ECTS plaši pielieto formālajā augstākajā izglītībā un to var izmantot arī mūžizglītība.

ECTS kredītpunkti balstās uz studējošā darba apjomu, kas nepieciešams, lai sasniegtu sagaidāmo studiju rezultātus.

Studiju rezultāti formulē, kas studējošajiem pēc attiecīgā kursa apguves, studiju procesa apguves, būtu jāzina, jāsaprot un jāspēj veikt (pielietot praksē).

Studiju darba apjoms norāda caurmēra laiku (laika vidējo vērtību), kura nepieciešama, lai studējošais izpildītu visas studiju prasības, kas ietver lekcijas, seminārus, projektus, praktiskos darbus, patstāvīgo darbu un pārbaudījumus, kas nepieciešami, lai sasniegtu sagaidāmos studiju rezultātus (kompetences).

Kredītpunkti tiek piešķirti visām kvalifikācijām vai studiju programmām, kā arī to izglītības sastāvdaļām (tādiem kā studiju moduļi, katram atsevišķam kursam [kursa vienībai], disertācijai [kursa darbam, bakalaura darbam, maģistra darbam], praksei un laboratorijas darbiem). Katrai programmas sastāvdaļai piešķirto kredītpunktu skaits balstās uz studējošā darba apjomu, kas nepieciešams, lai formālos studiju apstākļos studējošais sasniegtu studiju rezultātus.

Kredītpunktus piešķir katram studentam (pilna laika vai nepilna laika) pēc studiju procesa pabeigšanas, ko nosaka formālā studiju programma vai atsevišķs studiju kurss un sekmīga studiju rezultāta sasniegšana.

Kredītpunktus var uzkrāt, lai iegūtu kvalifikāciju [Augstākās izglītības kvalifikācija – grāds vai īsā cikla augstākās izglītības kvalifikācija, ko piešķir un ar diplomu apliecina augstākās izglītības institūcija pēc augstākās izglītības programmas sekmīgas apguves], kā to nosaka grādu piešķirošā augstākās izglītības institūcija.

Ja studenti ir sasnieguši studiju rezultātus citos studiju apstākļos vai laika periodos (formālos, neformālos vai neoficiālos), attiecīgos kredītpunktus var piešķirt pēc sekmīga studiju rezultāta vērtēšanas, atzīšanas vai apstiprināšanas.

Kredītpunktus, ko piešķir vienā studiju programmā var pārnest uz citu programmu, ko piedāvā tā pati augstākās izglītības institūcija vai cita AII.

Pārnese var notikt, ja augstākās izglītības institūcija atzīst iegūtos kredītpunktus un ar tiem saistītos studiju rezultātus. Jau iepriekš sadarbības partneriem jāvienojas par studiju perioda atzīšanu ārvalstīs.

Kredītpunktu pārnese un uzkrāšana veicina ECTS lietojumu un ECTS pamatdokumenti (kursu katalogi, studentu pieteikuma veidlapa, studiju līgums un sekmju izraksts, kā arī diploma pielikums).

III Sporta speciālistu izglītības programmas

Pēc Lisabonas līguma stāšanās spēkā jaunā EK Izglītības, kultūras, daudzvalodības un jaunatnes lietu komisāre Andrula Vasiliu (Kīpras pārstāve), komentējot savu darbību, uzsver, ka ir jāizmanto līguma pilnvaras ... „Sporta nozīme izglītībā, mācībās, sociālajā integrācijā un veselības aizsardzībā ir milzīga. Sports ir nozīmīgs arī ekonomikai”. Viņa sola sadarboties ar profesionālajām un amatieru organizācijām, lai sekmētu godīgu sacensību principu, cīnoties pret dopinga lietošanu, aizsargātu jaunos amatieru un profesionālos sportistus, cīnītos pret rasismu un vardarbību, kā arī veicinātu tautas sportu un visiem pieejamu amatieru sportu, palīdzot eiropiešiem veidot veselīgu dzīvesveidu mūža garumā.

Izglītības mērķis – radīt ikvienam iespējas veidoties par garīgi un fiziski attīstītu, brīvu un atbildīgu personību. Arī sporta speciālistu izglītības programmas veidojamas, ievērojot dzīves prasmju izglītības mērķi. Mūsdienās programmu veidošanā sastopamas divas atšķirīgas pieejas. Viena no tām vērsta uz mērķu sasniegšanu, otra uz pašu izglītošanās procesu. Līdz šim programmas pamatā veidotas atbilstoši mērķu modelim, kurās svarīgs ir galamērķis ar noteiktu zināšanu, prasmju un attieksmju kopumu. Procesa modelī (uz darbības procesu orientēts) nozīmīgākais princips ir mācīšanās darot. Atbilstoši šim modelim veidotās sporta speciālistu izglītības programmās pats mācīšanās process ir tikpat nozīmīgs kā apgūstamais saturs. Bez uzdevumiem zināšanu, prasmju un attieksmju veidošanai, nepieciešams

dot iespēju ikvienam tās dalībniekam piedalīties procesā, un gūt tiešu vai netiešu pieredzi (veidot vai pilnveidot kompetences).

Izglītojot nākošos sporta speciālistus (trenerus, skolotājus, sporta darba vadītājus) tiek ņemts vērā katras konkrētas profesijas standartā norādītās nepieciešamās zināšanas, prasmes, attieksmes. Tomēr šajos standartos ietvertajās prasībās ne vienmēr ir ņemts vērā, ka sporta speciālistam būs jāstrādā multilingvālā un multikulturālā vidē, tāpēc programmās nepieciešams iekļaut kursu „Starpkultūru izglītība”.

Izglītībai un sporta vienmēr ir bijusi cieša saistība. Tomēr turpmāk jādara daudz vairāk, lai sportiskās aktivitātes (īpaši bērnu un jauniešu) padarītu par cilvēku izglītības un dzīves sastāvdaļu. Sporta aktivitātes veicina vispārējo attīstību, veido dzīvei nepieciešamās pamatprasmes, sociālās iemaņas un godīgas spēles garu, ceļ pašapziņu. Sports veicina pozitīvu attieksmi (uzvedību) strādājot komandā, rada atbildības sajūtu un cieņu pret sadarbības partneriem. Regulāras fiziskās aktivitātes uzlabo ne tikai fizisko, bet arī garīgo (mentālo) veselību, regulē stresu.

Visas šīs ikdienas dzīvei un darbam nepieciešamās kompetences daudz vieglāk var iegūt darot, mācoties darboties dažādās situācijās, nevis tikai iegūstot zināšanas par tām.

Trenēšana nenozīmē tikai iegūto zināšanu pielietošanu, bet galvenokārt tā ir vērsta uz sarežģītu problēmu risināšanu, pievēršoties treniņa kā sistēmas optimizēšanai un konkrētiem apstākļiem atbilstoši darbībai

Veidojot sporta treneru (instruktoru) izglītības programmas, jāņem vērā vai tās ir vērstas uz cilvēku, kuru mērķis ir piedalīšanās sportā (angliski - sportspersons) vai sportistu (angliski - athletes) izglītošanu (trenēšanu). AEHESIS projekta ietvaros izveidotas abu šo programmu veidu paraugprogrammas, kuras var izmantot Eiropas izglītības telpā strādājošās treneru izglītības institūcijas (federācijas, augstskolas).

AEHESIS projekta ietvaros trenēšana tika definēta šādi: trenera vadīta sportista vai sporta entuziasta snieguma uzlabošanās vienā sporta veidā sportista vai sporta entuziasta sporta karjeras noteiktos posmos.

Galvenās trenēšanas aktivitātes ietver vajadzību analīzi un plānošanu; treniņu vadīšanu; treniņu un sacensību nodrošināšanu, un nepārtrauktu progresu novērtēšanu. Šīs definīcijas pamats ir trenēšanas saistība ar sportu, kā arī trenēšanas saistībā ar noteiktām iedzīvotāju grupām. Ir atzīts, ka treneri var būt dažādos sporta veidos, vai arī viņi var attīstīt noteikta sporta veida atsevišķus aspektus, piemēram, fizisko un garīgo sagatavotību. Tomēr projekta ietvaros galvenā vērība pievērsta trenēšanas saistībai ar sportu un iedzīvotāju grupām.

Augstākās izglītības institūcijās tas nozīmē, ka studijuursos, kuru nosaukumos ietverta trenēšana, studentiem jāpalīdz veidot sportiskās prasmes un attiecības ar sporta treneriem vienā vai vairākos sporta veidos, līdz iepriekš noteiktam līmenim.

IV Treneru kompetences

Jaunākajā pedagoģiskajā literatūrā latviešu valodā sastopami dažādi jēdziena „kompetence” skaidrojumi. Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīcā [12] sniegts šāds skaidrojums: 1. Nepieciešamās zināšanas, profesionālā pieredze, izpratne kādā noteiktā jomā, jautājumā un prasme zināšanas un pieredzi izmantot konkrētā darbībā. Personas (darbinieka) kompetenci vērtē apkārtējie cilvēki, sadarbības partneri, sabiedrība. 2. Piekritība, tiesīgums (kādā jautājumā), pilnvaru kopums; sfēra par ko ir uzdots atbildība, ņemot vērā personas izglītību, spējas, zināšanas un pieredzi attiecīgajā jomā.

Arī 2008.g. izdotajā rokasgrāmatā pedagogiem, runājot par kompetencēm, uzsvērtas ir ne tikai zināšanas, prasmes un attieksmes, bet arī spēja risināt problēmas, kuru risināšanā liela loma ir profesionālai pieredzei: „Kompetence – zināšanu, prasmju un attieksmju kopības veidota intelektuāla, profesionāla un praktiska spēja atbildīgi un lietderīgi risināt problēmas noteiktā jomā noteiktā sarežģītības pakāpē”.

Arī LU profesore D.Blūma, runājot par pedagoga profesionālo kompetenci raksta: „Pedagogu profesionālā kompetence ir komplekss jēdziens ar daudzpusīgu saturu. Tas ietver dinamisku zināšanu, prasmju, attieksmju, spēju, vērtību un personības īpašību kombināciju pedagoga profesionālās darbības īstenošanai. Profesionālā kompetence pilnveidojas visas profesionālās darbības laikā un procesā kā mūžizglītības būtība”.

Īpaši nepieciešams uzsvērt, ka treneriem nepieciešams veidot kompetences, kas saistītas ar māku strādāt ar sociāli, kulturāli un etniski dažādiem audzēkņiem un kolēģiem, kā arī veidot prasmes, kuras nepieciešamas efektīvas mācīšanās vides veidošanā.

AEHESIS projekta ietvaros (apkopojot 34 valstu pieredzi) ir izveidotas visu līmeņu treneriem nepieciešamās kompetences, lai organizētu, vadītu un izvērtētu treniņu un sacensību procesu [7].

Visiem treneriem ir nepieciešamas zināšanas un prasmes trenējamā sporta veidā, zināšanas par cilvēkiem, kuri ir iesaistīti treniņu procesā, mācīšanas metodika dažāda vecuma audzēkņiem, lai veicinātu viņu darbības izaugsmi.

Lai veiksmīgi izpildītu trenera darbu nepieciešamas zināšanas un prasme sadarboties ar audzēkņiem, ar citiem treneriem un sporta speciālistiem, kluba un federācijas darbiniekiem, plašsaziņas līdzekļu darbiniekiem u.c.

Vienlaicīgi nepieciešams uzsvērt, ka liela uzmanība jāvelta „zināšanām par sevi”, prasmei izvērtēt savu darbību un veidot programmu tālākizglītībai.

2007.g. 22.septembrī Portugālē (Rio Maior) Eiropas treneru asociācija kopā ar Sporta zinātnes izglītības un nodarbinātības tīklu (ENSSEE) izstrādāja treneru kompetenču atzīšanas konvenciju, kurā norādīts, ka Eiropā ir pieci treneru kvalifikācijas līmeņi un katram no tiem nepieciešamās dažāda līmeņa kompetences (apņemos līdz 2011.g. izstrādāt izglītošanas programmas paraugus).

Treneru lomu klasifikācija (AEHESIS projekts) [5]

Lomu nosaukumi	Lomu apraksti
Trenera palīgs	Palīdz treneriem ar augstāku kvalifikāciju treniņu atsevišķu daļu vadīšanā, parasti augstākas kvalifikācijas speciālistu vadībā. Vada treniņus tiešā augstākas kvalifikācijas speciālistu vadībā vai izmantojot minēto speciālistu atbalstu. Apgūst un izmanto trenera pamatkompetences.
Treneris	Gatavojas treniņiem, vada treniņus un analizē tos. Apguvis un uzskatāmi demonstrē trenera darba pamatkompetences.
Vecākais treneris	Plāno, vada un analizē treniņus viena gada perspektīvā. Apguvis un uzskatāmi demonstrē augstas kvalifikācijas trenera kompetences.
Vadošais treneris	Plāno, vada, analizē un uzlabo treniņu programmas daudzgadu perspektīvā. Apguvis un uzskatāmi demonstrē izcilas trenera darba kompetences, ievieš jauninājumus, ir izteikts līderis.
Uz nodarbošanos ar sportu orientētu cilvēku treneris	
Uz sniegumu orientētu sportistu treneris	

Literatūras avoti par tēmu

1. Baltā grāmata par sportu. Eiropas Kopienas, 2007.
2. Dravnieks J. Svešu vārdu grāmata grāmatniekiem un laikrakstu lasītājiem. Jelgava, 1886.
3. Eiropas Sporta Harta. Latvijas Sporta pašpārvaldes informatīvais biļetens Nr. 5, Rīga: 1996, 4.-10.lpp.
4. European Sports Charter, Council of Europe, 1993
5. Herbert Haag, Gerald Haag. Dictionary. Sport. Physical education. Sport Science. Kiel, Institut fur Sport and Sport wissenschaften. 2003.
6. <http://ec.europa.eu/sport>
7. Karen Petry/ Karsten Froberg/ Alberta Madella/ Walter Tokarski. Higher Education in Sport in Europe. Maidenhead: Meyer&Meyer Sport (UK) Ltd., 2008

8. Konspekti. Fiziskās audzināšanas skolotāju kursi Rīgā, 1926.g. vasarā (autors nenorādīts). Rīga: spiestuve „Latvija”, 1926, 32 lpp.
9. Konversācijas vārdnīca (vecā latviešu valodas drukā). IV sējums. Rīga, Rīgas Latv.Biedr. Derīgu grāmatu nodaļa.1921, 3090.lpp.
- 10.Kupčs J., Knipše G. Sporta terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: „LIC”, 1992, 47.lpp.
- 11.Latvijas Padomju enciklopēdija. 9.sējums, 204.lpp. Rīgas galvenā enciklopēdiju redakcija, 1987.
- 12.Mīlenbahs. Latviešu valodas vārdnīca. Rediģ., papild., turpin. J.Endzelīns. III sējums. Rīga:1927.-1929., 1007.lpp.
- 13.Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Sast. autoru kolekt. V.Skuiņņas vadībā. Apg. Zvaigzne ABC, 2000., 163.lpp.
- 14.Projekts „Pedagogu tālākizglītības metodiskā tīkla nodrošinājuma izveide”. Rokasgrāmata. Rīga, 2008.
- 15.Strādnieku sports un sargs. Rokas grāmata. Rīga, 1928, 32.lpp.
- 16.Svešvārdu vārdnīca J.Baldunčika red. Rīga: Jumava, 1999, 745 lpp.
- 17.Svešvārdu vārdnīca. Rīga: Liesma, 1978.
- 18.Svešvārdu vārdnīca. Rīga: Norden, 1996, 710 lpp.
- 19.Švinks U. Sporta leksikas atspoguļojums vārdnīcās (latviešu-vācu-latviešu) pirms II Pasaules kara un mūsdienās. LSPA Zinātniskie raksti, 2003., 142.-148.lpp.
- 20.Švinks U. Termina “sports” izcelsme un nozīmes maiņa. LSPA Zinātniskie raksti 2002., Rīga, 2003. 203.-216.lpp.
- 21.Tuning Educational Structures in Europe (2005) Phase II. University of Groningen. Bilbao
- 22.www.coach.ca/sportleadershipsportif/2009
- 23.www.enssee.eu
- 24.www.esaip.eu
- 25.www.icce.ws
- 26.www.icsspe.org
- 27.www.sophelia.eu
- 28.www.SportaMarketings.lv
- 29.www.lspa.lv Sporta leksikas terminu angļiski skaidrojošā vārdnīca. U.Švinks
- 30.www.lspa.lv Sporta vārdnīca latviešu-angļu-vācu-krievu. Autoru kolektīvs U.Švinka vadībā.
- 31.Энциклопедический словарь. Том XXXI. Под ред.проф. И.Ф.Андреевского. Издатели Ф.А.Брокгаузь (Лейпциг), И.А.Ефронь (С-Петербург), 1900., с.298